

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»**

вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248-25-13

28.10.2016 № 2.1/10-2606

На № _____ від _____

Департаменти (управління)
освіти і науки обласних, Київської
міської державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про методичні рекомендації

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.07.2016 № 531 «Про затвердження плану заходів з відзначення 40-ї річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод» у навчальних закладах передбачено проведення лекцій, бесід, засідань за круглим столом, інших тематичних інформаційно-освітніх заходів, присвячених громадсько-політичній та правозахисній діяльності Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод.

Надсилаємо для використання та врахування в роботі відповідні методичні рекомендації та презентацію з відеоматеріалами «Наша свобода не далася дарма. Українська гелсінська група у схемах і персоналіях», розроблені Українським інститутом національної пам'яті.

Додаток: на 11 арк.

В. о. директора

Ю. І. Завалевський

**Методичні рекомендації до відзначення 40-річчя
створення Української громадської групи
сприяння виконанню Гельсінських угод
у загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах**

Вступ

Історична довідка

Мета проведення заходів

Рекомендації щодо форми, методів і прийомів проведення

Орієнтовна тематика заходів

Додаток 1. Корисні Інтернет-ресурси

Додаток 2. Хронологічна таблиця “Основні віхи історії Української гелсінської групи, форми і методи діяльності та реакція тоталітарного режиму”

Додаток 3. Презентація з відеоматеріалами “Наша свобода не далася дарма. Українська гелсінська група у схемах і персоналіях”

Вступ

9 листопада 2016 року відзначається 40-річчя заснування Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Української гелсінської групи). Це була перша легальна правозахисна організація в Українській РСР, яка відіграла одну з ключових ролей у національно-визвольній боротьбі Українського народу, розпочала ненасильницький, легальний і правовий шлях у здобутті Україною незалежності, становленні демократії, поваги до прав людини.

На вшанування цієї події, засвідчення значення для розвитку демократичної правової держави і громадянського суспільства, з метою гідного відзначення 40-ї річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод, сприяння розвитку правозахисної громадської діяльності в Україні 4 квітня 2016 року Президент України видав Указ № 126 “Про відзначення 40-ї річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод”.

Розпорядженням від 1 липня 2016 року № 531-р Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з відзначення 40-ї річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод, яким, зокрема, передбачено проведення у навчальних закладах лекцій, бесід, засідань за круглим столом, інших тематичних інформаційно-освітніх заходів, присвячених громадсько-політичній і правозахисній діяльності Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод.

Опрацювання в загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладах питання заснування та розвитку в Україні правозахисного руху, зокрема діяльності Української гелсінської групи у відстоюванні прав людини в СРСР дасть змогу розкрити злочинну суть радянської тоталітарної системи та виявити можливості законного протистояння випадкам порушення прав людини. В нинішніх умовах анексії Російською Федерацією частини території України, російської військової та інформаційної агресії, репресій за політичною ознакою проти громадян України в Криму та на сході України, допоможе актуалізувати проблеми незаконного утримання наших співвітчизників у місцях позбавлення волі РФ, засуджених до багаторічного ув'язнення за сфальсифікованими звинуваченнями, привернути увагу до сучасних українських політичних бранців Кремля Олега Сенцова, Олександра Кольченка, Сергія Литвинова, Олексія Чирнія, Ахтема Чийгоза,

Юрія Ільченка, Романа Сущенка, Теймура Абдуллаєва, Узеїра Абдуллаєва, Айдера Саледінова, Емілія Джемедінова і Рустема Ісмаїлова та інших.

Історична довідка

У середині 1970-х років політичне протистояння між СРСР і країнами Заходу досягло такої гостроти, яка загрожувала перерости у світову війну. В зв'язку з цим 32 країни Європи (окрім Албанії), США, Канада та СРСР після тривалих переговорів 1 серпня 1975 року в місті Гельсінкі підписали Прикінцевий акт Наради з безпеки та співробітництва у Європі.

Гельсінським актом було остаточно закріплено кордони, які склалися в Європі внаслідок Другої світової війни. Крім того, СРСР забезпечив собі статус найбільшого сприяння в торгівлі із Заходом, якому програвав в економічному змаганні та військовому протистоянні. Однак в обмін на це СРСР зобов'язався дотримуватися гуманітарної частини Прикінцевого акта, зокрема, прав людини в межах Загальної декларації прав людини ООН від 10 грудня 1948 року, її статті 19: *“Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів”*.

Передбачалося, що виявлення фактів переслідування людей за переконання викликатиме юридично обґрунтовані претензії інших сторін і не буде трактуватися як втручання у внутрішні справи країни. Прикінцевий акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі прирівнювався до національного законодавства. Його підписання Радянським Союзом відкривало юридичні підстави легально і цілком законно боротися з порушеннями прав людини в умовах тоталітарного режиму.

Першим такі можливості збагнули московські правозахисники – однодумці академіка Андрія Сахарова. Гельсінський акт, задуманий як міждержавний, вони запропонували прочитати у людському вимірі. 12 травня 1976 року створили Московську громадську групу сприяння виконанню гельсінських угод.

Другою стала Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. Надалі, 25 листопада 1976 року Гельсінську групу створено в Литві, 14 січня 1977 року – в Грузії, 1 квітня 1977 року – у Вірменії. 3 вересня 1976 року в Польщі відкрито діяло незалежне громадське угруповання – Комітет захисту робітників, перетворений пізніше на Комітет громадського захисту, у січні 1977 року в Чехословаччині започатковано правозахисне товариство “Хартія-77”. У США була створена спеціальна комісія Конгресу. Таким чином, гельсінський правозахисний рух швидко став міжнародним.

Легальну правозахисну організацію в Україні створено з ініціативи письменника і філософа Миколи Руденка, генерала радянської армії Петра Григоренка (Москва), хіміка Оксани Мешко, письменника-фантаста Олеся Бердника, юриста Левка Лук'яненка (Чернігів). Членами-засновниками стали також мікробіолог Ніна Строката (Таруса Калужської області), інженер Мирослав Маринович (Київська область), історик Микола Матусевич, учитель Олекса Тихий (Донеччина), юрист Іван Кандиба (Пустомити на Львівщині). 9 листопада 1976 року вони підписали Декларацію Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод і Меморандум №1. Саме цей день символічно вважається датою заснування Української гельсінської групи.

Декларацією було проголошено створення правозахисної організації та оприлюднено її мету і завдання, головне серед яких – ознайомлення урядів країн-учасниць Гельсінської Наради та світової громадськості з фактами порушення прав людини в Україні та прав українців, які мешкають в інших республіках Радянського Союзу. У програмному

Меморандумі № 1 викривалися злочини комуністичного режиму: геноцид та етноцид, розкуркулення, Голодомор 1932–1933 років, політичні репресії 1930-х років, ліквідація УПА, винищення мирного населення, зокрема, “чекістами”, переодягненими у “повстанців”, тотальна русифікація, переслідування шістдесятників. Відзначалася конституційна правомірність виходу України із складу СРСР.

У Меморандумі № 5 “Україна літа 1977-го” зазначалося, що неодмінним атрибутом цивілізованої держави є наявність опозиції, а основним принципом має бути “Не людина для держави, а держава для людини”. Діячі вимагали вільний виїзд з країни та в’їзд до неї, безперешкодне поширення ідей та думок, ліквідації цензури, дозволу на створення неконтрольованих державою об’єднань і спілок, звільнення політв’язнів, скасування смертної кари.

Правозахисники вчинили революційний переворот у свідомості стероризованих комуністичним тоталітарним режимом людей: у невільній країні вони почали поводитися як вільні громадяни, здійснювати конституційні права на свободу слова, друку, демонстрацій, асоціацій та інших, тобто розуміти закони так, як вони написані. У суспільстві з’явилася незалежна громадська думка. Відтепер демагогія про “втручання у внутрішні справи СРСР”, коли йшлося про порушення основних прав людини, ставала неспроможною.

Українська гельсінська група в добу краху світової колоніальної системи нагадала про існування поневоленої України і порушила питання про визнання її світовим співтовариством.

Вона об’єднала людей різного світогляду й національностей навколо розуміння, що за колоніального становища не може бути й мови про дотримання прав людини, бо лише державна незалежність є гарантом свобод. Отже правозахисники поставили український національний інтерес на міжнародну правову основу, в контекст протиборства демократичного Заходу з тоталітарним СРСР. У цьому розумінні гельсінський рух для України був значно важливішим, ніж для народів, які мали свою державність.

У відповідь на діяльність опозиційного руху офіційна влада вдалася до масових репресій. Протягом 1977 року заарештовано і засуджено до тривалих термінів ув’язнення Миколу Руденка (після його арешту групу очолив Олесь Бердник), Олексу Тихого, Мирослава Мариновича, Миколу Матусевича, Левка Лук’яненка.

Вже 1979-го внаслідок широкомасштабних репресивних заходів більшість діячів групи опинилися в ув’язненні. Причому тоталітарний режим фабрикував справи проти них не лише за політичними, а й кримінальними статтями, щоб створити дисидентам репутацію карних злочинців. У березні 1981 року Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод у повному складі опинилася в таборах або на засланні.

Попри шалений тиск і масові арешти, група не просто не саморозпустилася, а й продовжувала поповнювати свої лави новими учасниками навіть із таборів і заслання, причому у 1982 році двома іноземцями, а в кінці 1987-го – ще шістьма.

Крім того, з усіх гельсінських груп в СРСР тільки українська продовжувала діяти у таборах. У неволі виходили її документи. Закордонне представництво Гельсінської групи видавало щомісячний бюлетень “Вісник репресій в Україні”, діяв вашингтонський Комітет гельсінських гарантій для України, Українське видавництво “Смолоскип” імені Василя Симоненка видавало її документи українською й англійською мовами, інформаційні повідомлення лунали на радіо “Свобода”.

Сила і величезна моральна перевага українських правозахисників над тоталітарним режимом полягали в тому, що вони не стали підпільниками, а підписували документи своїми іменами, відкрито демонстрували позицію та вимоги, апелюючи до радянського

закону і міжнародних правових документів, підписаних СРСР. Вони заслужили належної поваги в світі.

23 вересня 1981 року у доповіді на 13-му Національному з'їзді Американської асоціації сприяння славістичним дослідженням у місті Пасіфік-Гров відомий дослідник політичної думки Іван Лисяк-Рудницький відзначив: *“...підтверджена фактами значущість українських дисидентів не викликає сумнівів. Жертовність цих хоробрих чоловіків і жінок свідчить про незламний дух української нації. Їхня боротьба за людські й національні права узгоджується з тенденцією світового загальнолюдського поступу в дусі свободи. Українські дисиденти вірять, що правда свободи переможе. Тим, кому пощастило жити у вільних країнах, не личить вірити менше”*.

У період “гласності” й “перебудови” активісти Гельсінської групи, опинившись на волі, відновили правозахисну діяльність, яка швидко набувала політичного характеру. 7 липня 1988 року Група трансформувалася в Українську гельсінську спілку, яка поклала початок створенню першої політичної партії в Україні.

Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод посідає в історії українського визвольного і правозахисного руху визначне місце. Її діяльність разом з іншими чинниками привела Україну до незалежності, сприяла розбудові правової держави і розвитку громадянського суспільства, що відповідає волелюбному духові Українського народу і букві міжнародних правових актів.

1 квітня 2004 року (у день смерті Миколи Руденка) була заснована Асоціація правозахисних організацій – Українська гельсінська спілка з прав людини. Її метою є реалізація та захист прав людини і основних свобод через сприяння практичному виконанню гуманітарних статей Прикінцевого акта Гельсінської наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року, інших прийнятих на його розвиток міжнародних правових документів, а також усіх інших зобов'язань України у сфері прав людини та основних свобод. Асоціація є правонаступницею Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод. Сьогодні представниками Асоціації є 30 правозахисних організацій.

Цифрами про Українську гельсінську групу:

49 осіб налічувала Українська гельсінська група;

30 меморандумів, декларацій, маніфестів, звернень та інформаційних бюлетенів оприлюднила Українська гельсінська група до кінця 1980-х років;

5 життів правозахисників віддала Українська гельсінська група у протистоянні із радянською тоталітарною системою;

550 років сукупно провели діячі групи в таборах, колоніях, в'язницях, засланні, психіатричних лікарнях;

Мета проведення заходів, присвячених 40-річчю створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод:

- освітня – ознайомити учнів (слухачів) із причинами виникнення дисидентського руху опору 1959–1991 років, зокрема Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод, методами її боротьби проти порушень прав людини з боку комуністичного режиму в Україні, формами переслідувань у СРСР інакодумців, які викривали злочини тоталітаризму;

- практична, розвивальна – формувати і розвивати предметні, загальні та спеціально-історичні вміння; закріпити навички роботи з історичними документами, удосконалити вміння правильно висловлювати власні думки та послідовно відстоювати їх, розуміння

власних прав і способів їх відстоювання; з'ясувати, які проблеми піднімали правозахисники Української гельсінської групи, яким чином вони поширювали інформацію про тоталітарну систему в СРСР, простежити розвиток їхньої боротьби за права людини в Українській РСР, розвивати у школярів пам'ять, критичне мислення та здатність до самоорганізації;

- виховна – виховання почуття патріотизму, громадянських почуттів, свідомої, соціально активної позиції, поваги до мужності українських дисидентів і борців за права людини в умовах комуністичного тоталітаризму.

Рекомендації щодо форми, методів і прийомів проведення

Український інститут національної пам'яті підготував до 40-річчя створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Української гельсінської групи) відповідні методичні рекомендації та презентацію з відеоматеріалами “Наша свобода не далася дарма. Українська гельсінська група у схемах і персоналіях” для загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладів.

Заходи, присвячені цій даті, рекомендуємо проводити у загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах із 7 до 11 листопада 2016 року. Методичні рекомендації та презентація можуть бути використані до вивчення в 11 класі теми “Україна у період загострення кризи радянської системи (середина 1960 – середина 1980-х рр.)”.

Обираючи місце, форми, методи та прийоми, педагогам слід враховувати вікові особливості учнів (слухачів), забезпечення класу (закладу) технічними засобами навчання. Заходи можуть бути проведені в урочистій атмосфері на рівні навчального закладу, кількох паралельних класів та / або на рівні класу за участі колишніх учасників Української гельсінської групи, дисидентів, громадських активістів, батьків. Аудиторію або зал бажано прикрасити державною символікою.

Рекомендовані форми проведення заходів із використанням презентації з відеоматеріалами “Наша свобода не далася дарма. Українська гельсінська група у схемах і персоналіях”:

- комбінований урок;
- відеоурок із подальшим обговоренням;
- диспути і дискусії;
- година спілкування або демократичний діалог із дисидентом;
- урок-суд;
- урок драматизації;
- ситуативно-рольові ігри, урок-інтерв'ю, прес-конференція;
- відкрита трибуна “Не людина для держави, а держава для людини”, урок-рефлексія “Я – за право сили чи силу права?”, ораторські змагання “Захисти дисидента!” (у рамках інтегрованого уроку “Історія України” – “Правознавство”);
- літературний салон, творчо-пошукова майстерня, урок-панорама (у рамках інтегрованого уроку “Історія України” – “Українська література”);
- диктант із коментуванням (у рамках інтегрованого уроку “Історія України” – “Українська мова”);
- віртуальна подорож/екскурсія.

Орієнтовна тематика заходів:

“Наша свобода не далася дарма”

“Поборники незалежності”

“Долі українських дисидентів радянської доби”

- “Того, що належить за правом, не просять, а вимагають!”
- “Повстати проти закріпачення духу”
- “Права людини: вчора та сьогодні”
- “Історія створення Української гельсінської групи”
- “Сучасні організації- правонаступниці Української гельсінської групи”
- “Географія Гельсінського руху”
- “Від зброї до пера: історія трансформації національно-визвольного руху в Україні в ХХ столітті”
- “Де ви тепер, кати мого народу?..” “За що судили українських дисидентів?”
- “У світі визнавали, а вдома катували. . . Міжнародна підтримка Гельсінського руху”.

Додаток 1

Корисні Інтернет-ресурси

1. Бажан О. Українська гельсінська група: легальна форма протистояння тоталітарному режимові в УРСР [Електронний ресурс] / Бажан О. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/naukma/Ist/1999_14/10_bazhan_og.pdf (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
2. Віртуальний музей “Дисидентський рух в Україні” [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.khpg.org/index.php?id=1160728419#_ftn39 (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
3. Гавел В. Сила безсилых (витяги з есе) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/26694683.html> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
4. День народження Української Гельсінської групи. КГБ салютує уламками цегли [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2010/11/9/3656/> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
5. Десятеро сміливих. Всі члени-засновники Української Гельсінської групи [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/artefacts/4cd9745ed8931/> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
6. Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Упор. О. Зінкевич. – Торонто-Балтимор, 1978. – 477 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/ukrayinskij-pravozaxisnij-rux-dokumenti-i-materiali.html> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
7. Українська гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/articles/ukrajinska-hromadska-hrupa-spryyannya-vykonannya-helsinskyh-uhod/> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
8. Фонд пам’яті Олекси Тихого. Історія українського правозахисного руху [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://olexa.org.ua> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану
9. 09.11.1976 – створено Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=434> (дата звернення: 21.10.2016 р.) – Назва з екрану

Додаток 2

**Основні віхи історії Української гельсінської групи,
форми і методи діяльності та реакція тоталітарного режиму**

Дата	Діяльність Української гельсінської групи й оприлюднення нею правозахисних документів	Репресивні заходи радянського режиму
1976 рік		
9 листопада	Засновано Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод (Українську гельсінську групу). “Зухвалою десяткою” оголошено Декларацію. Секретарем групи стала Раїса Руденко.	
Листопад	Відкритий лист “До людей доброї волі”. За ініціативою Інформаційної служби “Смолоскип” (Осип Зінкевич) у Вашингтоні створено Комітет гельсінських гарантій для України під керівництвом доктора філософії Андрія Зваруна.	
Грудень	Меморандум ч. 1 про вплив Європейської наради на розвиток правосвідомості на Україні.	
1977 рік		
Січень	Членом Закордонного представництва Української гельсінської групи став Леонід Плющ. Меморандум ч. 2 про участь України в Белградських нарадах.	
Лютий	Групу очолив Олесь Бердник. Лист ч. 2 до урядів УРСР, СРСР, Урядів країн – учасниць Гельсінських угод ¹ . Відкритий лист до урядів країн, які підписали Гельсінські угоди. Меморандум ч. 5 “Україна літа 1977”. Меморандум ч. 6 про т. зв. “внутрішні справи” держави. Петро Григоренко написав брошуру про боротьбу КГБ проти Гельсінського руху в СРСР “Наші будні”.	Заарештовано керівника групи Миколу Руденка, Олексу Тихого за “антирадянську агітацію і пропаганду” і “незаконне зберігання вогнепальної зброї”.
Березень	У групу ввійшов Василь Овсієнко. Меморандум ч. 7 про перші 4 місяці діяльності групи. Меморандум ч. 8 про переслідування Віри	Заарештовано Мирослава Мариновича і Миколу Матусевича.

¹ У цьому листі наводяться факти порушень прав людини з листів і заяв, які надійшли до Гельсінської групи від українців УРСР та інших республік СРСР, зокрема, відмова у прописці, звільнення з роботи або заборона займатися певним видом діяльності (таким чином примушували людей інтелектуальних професій працювати кочегарами, двірниками, слюсарями тощо), адміністративний нагляд, контролювання листів, обшуки, залякування рідних, примусове “лікування” в психіатричних клініках та інші.

	Лісової – дружини політв'язня ² . Меморандум ч. 9 про брутальне правопорушення у “справі” Миколи Руденка. Меморандум ч. 11 про долю Надії Світличної ³ .	
Травень – липень	Членом групи стали Ольга Гейко-Матусевич, Петро Вінс. Спільна заява Московської і Українських гелсінських груп про процес Руденка – Тихого. Заява у справі Богдана Чуйка ⁴ .	У Дружківці Донецької області відбувся суд над Олексом Тихим і Миколою Руденком, яким присуджено по 10 років таборів особливого режиму і 5 років заслання.
Серпень	Спільний Документ ч. 2 Московської і Української гелсінських груп про нові репресії і новий етап правозахисного руху в СРСР.	
Жовтень	Віталій Калиниченко і Василь Стрільців стали членами групи. Спільне клопотання до Ради Міністрів УРСР про реєстрацію Української гелсінської групи як громадської організації. У Нью-Йорку (США) відбувся мітинг під гаслом “Наші вимоги до Белградської конференції”, в якому від імені групи виступив Леонід Плющ	
Листопад	З СРСР на лікування виїхав Петро Григоренко. Маніфест українського правозахисного руху.	
Грудень	Меморандум ч.18 про дискримінацію українців у ділянці права на еміграцію. Звернення до учасників Белградської наради у справі Левка Лук’яненка.	Заарештовано Левка Лук’яненка, він оголосив голодування, відмовився давати свідчення.
1978 рік		
Лютий	Василь Січко увійшов до групи. “Інформаційний бюлетень” ч. 1.	Петра Григоренка позбавлено радянського громадянства.

² Віра Лісова після арешту чоловіка, політв'язня Василя Лісового, звільнилася з роботи “за власним бажанням”, залишившись із двома малими дітьми без засобів для існування. Згодом вдалося влаштуватися вихователькою в дитячому садку, потім - на надомну працю в Інститут наукової організації праці, але звільнили і звідти. Неодноразово на її квартиру вривалися співробітники КГБ, викликала на “профілактичні співбесіди” в органи, де її примушували припинити поширення інформації про чоловіка, відмовитися від допомоги для дітей з “націоналістичних” джерел.

³ Надія Світлична у травні 1976 року повернулася із 4-річного ув'язнення в таборах Мордовії. Отримавши паспорт, подала заяву для прописки її та семирічного сина на квартиру брата. Однак дістала відмову. В грудні змогла влаштуватися на роботу двірником-садівником у дитячий садок. У березні її звільнили з роботи через відсутність прописки. Слід додати, що згодом, у вересні 1978-го, було порушено справу щодо злісного ухиляння Світличної від прописки, що каралося відповідно до Кримінального кодексу позбавленням волі до 2 років.

⁴ Богдан Чуйко, відбуваючи 15 років ув'язнення в Кучинському таборі Пермської області, став інвалідом 2-ї групи. За законом, через критичний стан здоров'я він мав бути звільнений від присуджених йому ще 5 років заслання, оскільки непрацездатний інвалід не може сам себе забезпечити житлом, харчуванням, одягом, а коштів на його утримання не передбачено. Проте у цьому праві йому відмовили, так само як відхили клопотання дружини Богдана Чуйка передати на утримання родини. Отже хворий залишився в нелюдських умовах приречений на голод і холод.

Березень	“Інформаційний бюлетень” ч. 2.	До 7 років ув’язнення і 5 років заслання засуджено Мирослава Мариновича і Миколу Матусевича.
Квітень	Петро Січко став членом групи. У США починає діяльність Закордонне представництво групи (Петро Григоренко, Леонід Плющ, Надія Світлична). Представництво публікувало українською та англійською мовами у видавництві “Смолоскип” імені Василя Симоненка матеріали групи, сприяло виходу передач на радіо “Свобода” та інших радіостанціях.	Олекса Тихий розпочав голодування, домагаючись переглянути його справи з 1957 і 1977 років. Акція тривала 50 днів.
Червень	До групи увійшли Юрій Литвин, Надія Світлична, Володимир Малинкович. Стаття “Історична доля України” Олекси Тихого і Василя Романюка.	До 10 років ув’язнення і 5 років заслання засуджено Левка Лук’яненка, судом його визнано особливо небезпечним рецидивістом.
Жовтень		Видворено із СРСР до США Надію Світличну. В Римі її прийняв Папа Римський Іван Павло II.
Листопад	Михайло Мельник увійшов до групи. “Інформаційний бюлетень” ч. 4. Заяви: “Рух за права людини на тлі національних змагань українського народу”, “Наші завдання”.	
Грудень	Звернення до Комісії прав людини ООН, урядів і парламентів держав, які підписали Гельсінські угоди, та до світової громадськості у справі репресій членів Української гельсінської групи.	Заарештовано і до 3 років ув’язнення засуджено Йосипа Зісельса.
1979 рік		
Лютий	Членами групи, перебуваючи в ув’язненні або на засланні, стали Святослав Караванський, Оксана Попович, Богдан Ребрик, Ірина Сенік, Стефанія Шабатура, Данило Шумук, Юрій Шухевич, В’ячеслав Чорновіл.	Василя Овсієнка засуджено до 3 роки ув’язнення.
Березень	Керівником групи стала Оксана Мешко. Надзвичайний випуск “Інформаційного бюлетеня”	Заарештовано Олеся Бердника і засуджено до 6 років ув’язнення та 3 роки заслання за кримінальною статтею “проведення антирадянської агітації та пропаганди”, участь у Гельсінській групі, визнаний особливо небезпечним рецидивістом. Михайло Мельник заподіяв собі смерть.
Червень	“Інформаційний бюлетень” ч. 5.	
Липень		Заарештовано Василя і Петра Січків, засуджено до 3 років ув’язнення.
Серпень		Заарештовано Юрія Литвина, засуджено до

		3 років ув'язнення.
Жовтень	Членами групи стали: Йосип Зісельс, Ярослав Лесів, Василь Романюк, Зіновій Красівський, Петро Розумний і Василь Стус. Звернення до Гельсінських груп СРСР і США та до правозахисних груп Польщі й Чехо-Словаччини у справі переслідування Української гельсінської групи. Заява Оксани Мешко, Ірини Сенік і Ніни Строкатої “Ляментация про переслідування членів групи”. Меморандум у справі Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод і її ставлення до подій в Україні й у світі.	Заарештовано Миколу Горбалья, засуджено до 5 років ув'язнення.
Листопад	Закордонне представництво Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод розпочало випуск часопису “Вісник репресій в Україні” українською та англійською мовами (виходив до 1985 року).	На 2 роки ув'язнення засуджено Василя Стрільціва. Заарештовано Ярослава Лесіва, засуджено на 2 роки ув'язнення. Заарештовано Віталія Калиниченка, засуджено на 10 років ув'язнення і 5 років заслання. До кінця року більшість членів групи опинилася в ув'язненні. Видворено із СРСР Ніну Строкату із чоловіком Святославом Караванським. Подружжя опинилося спочатку у Великій Британії, а згодом у США.
1980 рік		
Січень	Членом групи став Микола Горбаль	Видворений за кордон Володимир Малинкович.
Травень		Заарештовано Василя Стуса, засуджено до 10 років таборів особливо суворого режиму і 5 років заслання.
Жовтень		Заарештовано Оксану Мешко (до того 75 днів утримувалася у психіатричній лікарні імені Павлова), засуджено на 6 місяців ув'язнення і 5 років заслання.
1981 рік		
Березень		Заарештовано Івана Кандибу за звинуваченням в “антирадянській агітації та пропаганді”, участі в Гельсінській групі, засуджено до 10 років таборів особливо суворого режиму і 5 років заслання, визнано особливо небезпечним рецидивістом.
1982 рік		
	У таборі в Кучині групу поповнили Михайло	До 10 років таборів суворого режиму і 5

	Горинь, естонець Март-Олав Ніклус, литовець Вікторас Пяткус. Резолюцією від 21 червня № 205 Конгресу США оголошено 9 листопада 1982 року Днем вшанування Української гельсінської групи.	років заслання засуджено Юрія Литвина.
1983 рік		
Жовтень	До групи приєднався Валерій Марченко.	
1984 рік		
Травень		У в'язничній лікарні в Пермі помер Олекса Тихий.
Вересень		У карцері Кучинського табору (Пермська область) помер Василь Стус. У в'язничній лікарні міста Чусова (Пермська область) помер Юрій Литвин.
Жовтень		У тюремній лікарні в Ленінграді помер Валерій Марченко
1985 рік		
	До групи увійшов Петро Рубан.	
1987 рік		
Грудень	Членами групи стали Василь Барладяну, Богдан Горинь, Микола Муратов, Степан Сапеляк, Павло Скочок, Віталій Шевченко.	
1988 рік		
Липень	Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод реорганізовано в Українську гельсінську спілку.	
1989 рік		
19 листопада	Прах Олекси Тихого, Василя Стуса, Юрія Литвина перепоховано на Байковому кладовищі в Києві.	